

BİR İLMİ GELENEĞİN MERKEZİ: BÜYÜKAĞA KUR'AN KURSU -HAFIZLIK EĞİTİMİ, NİTELİĞİ, SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ-*

Ayşegül Gün

Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı
Asst. Prof., Amasya University, Faculty of Theology, Department of Religious Education
Amasya, Turkey
aysegul.gun@amasya.edu.tr
orcid.org/0000-0001-6321-0644

Şuayip Özdemir

Prof. Dr., Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı
Prof. Dr., Amasya University, Faculty of Theology, Department of Religious Education
Amasya, Turkey
sozdemir@amasya.edu.tr
orcid.org/0000-0003-2672-8625

Halil Apaydın

Doç. Dr., Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı
Assoc. Prof., Amasya University, Faculty of Theology, Department of Psychology of Religion
Amasya, Turkey
halil.apaydin@amasya.edu.tr
orcid.org/0000-0001-8402-0428

Öz

Son dönemlerde ülkemizde yürütülen din eğitimi hizmetlerinin içinde, hafızlık eğitimine ayrı bir önem atfedilmektedir. Bu eğitimden istenilen verimin elde edilebilmesi adına yapılan çalışmalara önemli bir katkı da eğitimdeki başarısıyla ön plana çıkmış olan Kur'an kurslarının incelenerek, diğerlerine örnek oluşturan özelliklerinin tespit edilmesiyle olacaktır. Bu amaçla yaptığımız çalışmada, çalışma evreni olarak Amasya'da bulunan Büyükağa Kur'an Kursu¹ seçilmiş, başarısında etkili olan faktörlerin belirlenmesinde, öğrenci ve öğreticilerinin görüşlerine başvurulmuştur. Karma yöntemle gerçekleştirilmiş bu çalışmada, Büyükağa Kur'an Kursunun başarısında hem tarihi mekânın oluşturduğu manevi atmosferin hem de öğreticilerin kendi aralarında ve öğrencilerle kurduğu etkili iletişimin önemli rol oynadığı görülmüştür. Bununla birlikte, hafızlığa başlama yaşıyla ilgili yeni bir düzenlemenin gerektiği ve öğreticilerin bazı konularda hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduğu da tespit edilmiştir.

---

* Bu araştırma Amasya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından SEB-BAP 17-0138 nolu proje ile desteklenmiştir.

¹ Büyükağa Kur'an Kursu'nun eğitimde elde ettiği başarısı, ünü ve yetiştirdiği hafızlarla ilgili bilgi için bk. Büyükağa Hafızlık Kur'an Kursu, "Kurs Bilgileri", "Mezun Öğrencilerimiz", erişim: 29 Mayıs 2018, <http://www.buyukagakurankursu.gov.tr/>; Fatih Koca, "Amasya Müsiki Cemiyeti ve Büyükağa Medresesi'nin Amasya Dinî Müsikisine Katkısı", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/6 (2016): 135.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Hafız, Hafızlık Eğitimi, Kur'an Kursu, Büyükağa Kur'an Kursu, Amasya.

A Scholarly Tradition's Center: Büyükağa Qur'an Course -The Hifz Education, Its Characteristics, Problems and Expectations-

Abstract

Within the religious education services carried out in our country, a special importance is attached to the education of the hafizes recently. An important contribution to the studies in order to obtain the desired efficiency from this training will be by examining the Qur'an courses that have been in the foreground with the success in education and determining the characteristics that has been a model to the others. In our research we have done for this purpose, Büyükağa Qur'an Course in Amasya was chosen as the study universe and the opinions of students and teachers were used in determining the factors that are effective in the success. In this study the mixed method was applied, it was found that both the spiritual atmosphere created by the historical place and the teachers' active communication with each other and the students, plays an important role in the success of the Büyükağa Qur'an Course. However, it has also been found that a new regulation is required on the age of onset of hifz education and that the teachers also need in-service training on some issues.

Keywords: Religious Education, Hafız, Hifz Education, Qur'an Course, Büyükağa Qur'an Course, Amasya.

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'i başından sonuna kadar ezberlemekle gerçekleşen hafızlık, İslam eğitim-öğretim tarihinde önemli bir yere sahiptir. Hz. Peygamber, kendisine indirilen Kur'an'ın insanlar tarafından öğrenilmesini ve başkalarına öğretilmesini tavsiye etmiş, bunu yaparken de manasını anlamayı ve içeriğine uygun amellerde bulunmayı amaçlamıştır. Buna istinaden de, ashâbı arasından birçok Kur'an hafızı yetişmiştir.²

Hz. Peygamber döneminde eğitim verilen yerler arasında, "Menzilü'l-Kur'an" adıyla anılan Sa'd b. Hayseme'nin evinin ve Daru'l Kurra adıyla tanınan Mahreme b. Nevfel'in evinin bulunduğu, bu yerlerin adeta bir merkez gibi kullanıldığı ifade edilmektedir.³ Hz. Peygamber'in, mescitlerde Kur'an derslerini teşvik etmesiyle birlikte, camilerdeki kıraatle ilgili ders halkalarının sayısı zaman içinde artmış, yeni fethedilen yerlerde, bu konuda ehil olan sahabe, kıraat dersleri vermiştir. Örneğin, Emeviyye Camiiindeki ders halkalarının birçoğunun kıraatle ilgili olduğu, camilerin uzun süre bu fonksiyonunu koruduğu bilinmektedir. Camiler dışında yüksek seviyede Kur'an öğretimi için kurulan ilk müstakil medreselerin ise "dârülkur'an"lar olduğu, birçok yerde açılan bu Kur'an eğitimi

---

² Bu konuda bk. Nebi Bozkurt, "Hâfız", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15: 74-78.

³ Şakir Gözütok, "Resulullah (s.a.s.) Döneminde İlköğretim Kurumları ve İşlevleri", *Dini Araştırmalar* 1/2 (1998): 171-175.

müesseselerinin, Selçuklularda “darülhuffaz” adını aldığı ifade edilmektedir.⁴ Osmanlı eğitim sistemi içinde de, hem Kur’an öğretiminin yapıldığı hem de hafızlık eğitiminin verildiği ihtisas medreseleri bulunmaktadır. Dâru’l-kurra adı verilen bu müesseselere büyük önem verilmiş ve pek çok şehirde bu medreselerden açılmıştır.⁵

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte din eğitiminde birtakım farklı uygulamalar gündeme gelmiş ve süreç, Kur’an öğretimini de etkilemiştir. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle birlikte bütün medreseler kapatılmış, din eğitiminin gerçekleştirilmesi amacıyla açılan örgün eğitim kurumları da bir süre sonra kapatılmıştır.⁶ Bu süreçte, genelde din eğitimi alanında yaşanan olumsuzlukların, özelden Kur’an kurslarını da etkilediğini görmek mümkündür. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bir ihtisas medresesi olan Dâru’l-kurralar kapatıldığında, bu kurumun yerini tam anlamıyla doldurabilecek bir mektep açılmamıştır. 1950’li yıllara kadar zaman zaman kapatılan, kısıtlı sayıdaki Kur’an kursu ile bu boşluk doldurulmaya çalışılmış, bu tarihten sonra ise din eğitimi alanında yapılan açılımlardan Kur’an kursları da nasibini alarak sayısını önemli oranda artırmıştır. Ancak 1997-1998 öğretim yılında uygulanmaya başlanan 8 yıllık kesintisiz-zorunlu ilköğretimle birlikte hafızlık eğitimine başlama yaşının ileriye çekilmesi, birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.⁷ Bu dönemde hem kurs hem de öğrenci sayısında önemli bir azalma olmuş, öğretici ve öğrencilerde isteksizlik meydana gelmiş ve hafızlık eğitiminin devamlılığı adına endişe verici bir süreç yaşanmıştır. 2000’li yılların başından itibaren ise Kur’an kurslarında yeniden yapılandırma çalışmaları başlamış, Kur’an kurslarının öğretim programları yenilenmiş, kursların fiziki ve teknik imkânlarında iyileştirmeler yapılmıştır.⁸

Günümüzde, kimi zaman Kur’an okumayı bilen kişiler rehberliğinde, çoğu zaman da Kur’an kursları bünyesinde planlı bir şekilde hafızlık eğitimine devam edilmektedir.⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı’nın görev ve yetkileriyle ilgili kanunda, hafızlık yapmak isteyenler için kurslar düzenlemek, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün görevleri arasında yer

---

⁴ Nebi Bozkurt, “Dârülkurrâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8: 543-544.

⁵ Ziya Kazıcı, *Osmanlı’da Eğitim Öğretim* (İstanbul: Kayihan Yayınları, 2014), 117, 118.

⁶ Halis Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 3. Baskı (İstanbul: DEM Yayınları, 2014), 457.

⁷ Cahit Baltacı, “Cumhuriyet Döneminde Kur’an Kursları”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 6 (1999): 182-185.

⁸ Ahmet Koç, “Kur’an Kurslarında Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü – Nurullah Altaş, 3. Baskı (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 381.

⁹ Ulvi Ata, “Hafızlık ve Eğitimi”, *Diyanet Aylık Dergi* 222 (2009): 9; M. Şevki Aydın, “Kuran Kursunda Hafızlık Eğitimi”, *Diyanet Aylık Dergi* 206 (2008): 23.

almaktadır.¹⁰ Bu kurslarda verilecek hafızlık eğitimine dair ayrıntılar da ilgili yönetmeliklerde açıklanmıştır.¹¹

Ülkemizde hafızlık eğitimi veren Kur'an kursları üzerine yapılan araştırmalarda, her ne kadar başarılı çalışmalar gerçekleştiriliyorsa da, bu kurumlardaki dini eğitim-öğretimin yetersiz olduğu ve aksayan yönlerinin bulunduğu da tespit edilmiştir.¹² Kur'an Kursu eğitimini olumsuz yönde etkileyen faktörler arasında, öğretmenlerin pedagojik yetersizliğinin, verilen cezaların ve ergen psikolojisinin getirdiği güçlüklerin yer aldığı,¹³ kurs öğretmenlerinin, bazı öğrencilerin amaçsız ve isteksiz, ailelerin ise sorumsuz olmasından ve öğrencilerin yaşlarının büyüklüğünden şikâyetçi oldukları,¹⁴ kurslarda niteliğin ihmal edildiği, hafızlık eğitiminin niteliğinin uygulama alanıyla örtüşmediği,¹⁵ halkın Kur'an kurslarında verilen din eğitimini önemli oranda "yetersiz" bulduğu ve kurslarda daha nitelikli hocaların görev alması gerektiğini düşündüğü,¹⁶ konuyla ilgili yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlardır.

Bu kurumların varlığını güçlü bir biçimde devam ettirerek, ruh ve beden sağlığı yerinde, Kur'an'ın anlamına vakıf ve din eğitimi açısından yeterli donanıma sahip hafızlar yetiştirebilmesi için aksayan yönlerin neler olduğu ve neler yapılması gerektiğine dair inceleme ve değerlendirmelere ihtiyaç vardır. Özellikle de ülkemizde sıkça değişen eğitim politikalarının yaygın eğitim ve özellikle de Kur'an kursları üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda, 4+4+4 şeklindeki eğitim sistemi içinde öğrencilere

---

¹⁰ T.C. Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi, "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun", Madde 7/b, erişim: 29 Aralık 2017, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.633&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>.

¹¹ Bk. T.C. Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi, "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği", erişim: 2 Ocak 2018, <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16041&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>.

¹² Abdullah Emin Çimen, "Hafızlık Müessesesi, Ülkemizdeki Hafızlık Çalışmalarıyla İlgili Bazı Değerlendirmeler ve Hafızlığın Sağlamaştırılmasında Bir Metot Denemesi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 18 (2007): 120; Aydın, "Kuran Kursunda Hafızlık Eğitimi", 23.

¹³ Özlem Öztürk, *Kur'an Kursu Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi Üzerine Bir Araştırma (Konya Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007), 45-57.

¹⁴ Suat Cebeci ve Bilal Ünsal, "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları", *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/4 (2006): 41.

¹⁵ Mustafa Kemal Önder, "Hafızlık Eğitiminde Nitelik Sorunu", *Diyanet Aylık Dergi* 222 (2009): 19.

¹⁶ Bayramali Nazıroğlu - Vahap Vahapoğlu, "Halkın Kur'an Kurslarına Yönelik Tutumları Üzerine Betimsel Bir Araştırma: Of Bölgesi Örneği", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (2015): 117.

sunulan hafızlık eğitim imkanı ve yaş sınırlamaları da değerlendirilerek, alanla ilgili bilgilerin güncellenmesi gerekmektedir.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

DİB bünyesinde hizmet veren Kur'an Kursları arasında en çok hafız yetiştiren kurumlardan biri, Büyükağa Kur'an Kursudur. Diğer adıyla Kapı Ağası Medresesi veya Medrese-i Hüseyniyye olarak bilinen mekan, II. Bayezid devrinde, 1489 yılında inşa edilmiş,¹⁷ uzun yıllar medrese olarak kullanılan mekan zaman içinde depremlerin de etkisiyle harabeye dönmüş ve 1978 yılında yapılan restorasyon çalışmasının ardından 1980 yılında Diyanet İşleri Başkanlığına tahsis edilmiştir.¹⁸ O zamandan günümüze dek hafızlık eğitiminin yapıldığı Büyükağa Kur'an Kursu, tarihi geçmişi, ilmi geleneği ve yetiştirdiği çok sayıda hafızı ile Amasya ilinin ilmi gelişiminde ayrı bir yere sahip olmuştur. Bu kursun işleyişi, eğitim-öğretim çalışmalarında izlediği yöntem, öğrenci-öğretmen ilişkileri ve eğitim faaliyetlerine ilişkin elde edilen veriler, hafızlık eğitimi üzerine yapılmış alan araştırmalarına önemli katkı sağlayacak niteliktedir. Bu çalışmayla, güncel veriler ışığında hafızlık eğitimi, Büyükağa Kur'an Kursu özelinde ele alınarak, alana güncel veri sağlanması planlanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yaptığımız çalışmada, araştırma sorularımıza yanıt oluşturabilecek, hem nitel (açık uçlu) hem de nicel (kapalı uçlu) verilerin toplanmasını sağlayacak olan karma yönteme¹⁹ başvurulmuştur. Karma yöntem, 1980'li yılların sonunda gündeme gelmeye başlamış, yöntemin tanımlanması için de yapılan araştırmalar incelenmiş ve neticede hem nicel hem de nitel verilerin toplanmasını, bunların bütünleştirilmesini sağlayan karma yöntemin araştırma için yararlı bir yaklaşım olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.²⁰

Karma yöntemin uygulandığı bu araştırmada da, hem Büyükağa Kur'an Kursu'nda okuyan öğrencilere hem de öğretilere, içinde hem nitel hem de nicel soruların bulunduğu anket formları uygulanmıştır. Eşzamanlı olarak gerçekleştirilen bu yöntemde, öğretilerden daha derinlemesine bilgi alabilmek adına yapılmış görüşme tekniğine de başvurulmuştur.

---

¹⁷ Gülay Burgaz, "Kapı Ağası Medresesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24: 342.

¹⁸ Büyükağa Hafızlık Kur'an Kursu, "Kurs Bilgileri".

¹⁹ Bu konuda bk. John W. Creswell, *Research Design*, 4th ed. (UK: Sage Publications, 2014), 217; John W. Creswell – Vicki L. Plano Clark, *Designing and Conducting Mixed Methods Research*, 2nd ed. (USA: Sage Publications, 2011), 5.

²⁰ Creswell - Plano Clark, *Designing and Conducting Mixed Methods Research*, 2-7.

Anket sorularının belirlenmesi aşamasında öncelikle konuyla ilgili literatür²¹ taranmış, bu alanda yapılan çalışmalardan ve uzman görüşlerinden faydalanılmıştır. Bu süreçte aynı zamanda eğitim ortamı hakkında bilgi sahibi olmak ve hazırlanmış olan soru taslaklarının değerlendirilmesi amacıyla Büyükağa Kur'an Kursu da ziyaret edilmiştir. Sonuçta, öğrenciler için hem açık hem de kapalı uçlu sorulardan oluşan 26 soruluk bir anket formu oluşturulmuş; öğretmenler için ise belirlenen 15 sorunun genel çerçeveyi oluşturduğu görüşme kılavuzları hazırlanmıştır.

Soruların hazırlanmasının ardından, 2017 yılının Eylül ayı içerisinde, tayin edilen bir günde, kursta bulunan üç kurs öğreticisi ile görüşmeler yapılarak kayıt altına alınmıştır. Belirlenen başka bir günde de diğer dört öğreticiyle görüşmeler gerçekleştirilmiş, aynı gün içerisinde öğrenci anketleri de sınıflarda toplanan öğrencilere gerekli açıklamalar yapılarak uygulanmıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemde, kursta hafızlık eğitimi alan ve araştırmanın evrenini oluşturan 120 öğrenci olduğu ifade edilmiş, ancak anketin uygulandığı gün, bazı öğrenciler izinli olduğu için 114 öğrenciye anket uygulanabilmiştir.

Anketlerden elde edilen veriler SPSS veri analiz programına aktarılmıştır. Veri analizinden elde edilen sonuçlar tablolaştırılmış, açık uçlu sorulara verilen cevaplar ise benzer cevaplar elenerek çokluk sırasına göre sıralanmıştır. Öğreticilerle yapılan görüşmelerin değerlendirmesi ise, görüşme esnasında tutulan notlar ve ses kayıtlarının birlikte çözümlenmesi ve yazıya geçirilmesinin ardından yapılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLAR

3.1. Öğrenci Anketlerinden Elde Edilen Bulgular

3.1.1. Öğrencilerin Kişisel Bilgilerine Göre Dağılımları

Araştırma kapsamında, Kur'an kursunda öğrenim gören 114 öğrenciye anket uygulanmış, bu öğrencilerin %83,3'ü (95'i) ortaokul, %15,8'i (18'i) lise ve %0,9'u (1'i) önlisans mezunu olduğunu belirtmiştir.

---

²¹ Konuyla ilgili bk. M Faruk Bayraktar, *Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma* (İstanbul: Yıldızlar Matbaası, 1992); Ramazan Buyrukçu, *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma* (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2001); Mehmet Emin Ay, *Problemleri ve Beklentileriyle Türkiye'de Kur'an Kursları* (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2005), Ahmet Koç, *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerine Bir Araştırma* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2005); Ahmet Fatih Çaylı, *Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre: Hafızlık Eğitimi ve Problemleri -Göller Bölgesi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2005); Bilal Ünsal, *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2006); Hatice Şahin, *İslam Kültür Tarihinde 'Kur'an Hıfzı' Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011); Cemil Oruç, "Hafızlık Eğitimi: Elazığ-Harpüt Hamdi Başaran Kur'an Kursu Örneği", *Diyanet İlmî Dergi* 45/3 (2009): 41-60.

Öğrencilerin %47,4'ünün (54'ünün) babası ilkokul mezunu olup diğer öğrencilerin babalarının öğrenim durumu ise şöyledir: %22,8'i (26 kişi) ortaokul mezunu, %16,7'si (19 kişi) lise mezunu, %7,9'u (9 kişi) üniversite mezunu, %4,4'ü (5 kişi) okur-yazar ve %0,9'u (1 kişi) okur-yazar değildir.

Öğrencilerin %57'sinin (65'inin) annesi ilkokul mezunu olup diğer öğrencilerin annelerinin öğrenim durumu ise şöyledir: %25,4'ü (29 kişi) ortaokul mezunu, %6,1'i (7 kişi) lise mezunu, %0,9'u (1 kişi) üniversite mezunu, %8,8'i (10 kişi) okur-yazar ve %1,8'i (2 kişi) okur-yazar değildir.

Öğrencilerin %28,1'i (32 öğrenci) babasının serbest meslek sahibi olduğunu, %26,3'ü (30 öğrenci) babasının çiftçi, %20,2'si (23 öğrenci) babasının işçi, %15,8'i (18 öğrenci) babasının memur, %6,1'i (7 öğrenci) babasının emekli ve %0,9'u (1'i) babasının işsiz olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin annelerinin çoğunluğu (%95,6) ise ev hanımıdır.

Öğrencilerin çoğunun (%57'sinin) ailesi köyde yaşamaktadır. Kalanların %21,9'u ise ilçede, %21,1'i de ilde ikamet etmektedir.

Öğrencilerin çoğunluğu (%43'ü) 0-6 ay aralığına denk gelen bir zamandan beri, bu kursta eğitim görmektedir. Kalanların %28,1'i kursta kaldıkları süreyi "12-18 ay", %14,9'u "6-12 ay", %8,8'i "24 ay ve üzeri", %2,6'sı "18-24 ay" aralığında tanımlamıştır. 3 öğrenci ise bu soruyu cevaplamamıştır.

3.1.2. Öğrencilerin Kur'an Kursu Eğitimine İlişkin Görüşlerine Dair Elde Edilen Bulgular

Kurs öğrencilerinin Büyükağa Kur'an Kursu'nda aldıkları eğitim hakkında sorulan sorulara verdikleri cevapların frekans tabloları aşağıda verilmiştir. Öğrencilere öncelikle, bu kursa gelmelerindeki en önemli etkenin ne olduğuna ilişkin soru yöneltilmiştir. Verilen cevapların frekans dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 1: Öğrencilerin Kur'an Kursuna Gelmelerindeki En Önemli Etkene Göre Dağılımı

Öğrencinin Kur'an kursuna gelmesindeki en önemli etken	F	%
1. Kendi isteğim	92	%80,7
2. Anne-babamın isteği	21	%18,4
3. Arkadaşımın tavsiyesi	0	%0
4. Öğretmenlerimin tavsiyesi	0	%0
5. Diğer	1	%0,9
Toplam	114	%100

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%80,7), Büyükağa Kur'an kursuna kendi isteğiyle geldiğini belirtmiştir. İkinci sırada (%18,4) ise, anne-babalarının isteğiyle kursa gelmeye karar veren öğrenciler bulunmaktadır. Diğer cevabını işaretleyen bir öğrenci ise, "Hem kendi isteğim hem anne babamın isteği" şeklinde soruyu cevaplandırmıştır.

Algur tarafından gerçekleştirilen ve nitel veriler elde etmek amacıyla 43 bireyle görüşmenin yapıldığı araştırmada katılımcılara, hafızlık eğitime karar verirken kendilerini hangi unsurların etkilediği sorulmuştur. Katılımcıların çoğu (n=22) öncelikle, kendi isteğiyle hafızlık eğitime yöneldiğini belirtmiştir. Bu cevabın ardından en çok verilen cevaplar ise, ebeveynlerin isteği, çevrelerinde hafızların bulunması ve hocaların yönlendirmesi olmuştur.²² Çimen tarafından, DİB’de göreve yeni başlamış hafızlar üzerine yapılan bir araştırmada ise araştırmaya katılanların %47,6’sı anne-babasının ya da bir akrabasının etkisiyle hafızlığa başladığını ifade etmiştir. Hafızların %44’ü ise kendi isteğiyle hafızlık yapmaya karar verdiğini belirtse de bu cevabı verenlerin çoğunluğu, aynı zamanda anne-babasının etkisini de dile getirmiştir.²³ Çaylı tarafından yapılan araştırmada ise öğretmenler daha ziyade, yüzünden okurken öğreticinin teşvik etmesi (%31,0) ile öğrencilerin hafızlığa yöneldiğini belirtmiştir.²⁴

Eğitim faaliyetlerine katılan bireylerin, bu konuda istekli olmaları ve kendi tercihleri doğrultusunda bu alana yönelmiş olmaları, hem onların motivasyonunu arttıracak hem de sürece daha kolay uyum sağlamalarına yardımcı olacak önemli bir etkidir. Yukarıda ifade edildiği gibi, hafızlık eğitimi gibi zorlu bir eğitim faaliyetine başlamış olan öğrencilerin çoğunun kendi isteğiyle bu kursa gelmiş olması, bir anlamda eğitimde elde edilen başarının da önemli ipuçlarıdır. Öğrencilerin bu kursu tercih etmelerinde ayrıca, Büyükağa Kur’an Kursunun hafızlık eğitimi açısından ayrı bir yere ve üne sahip olmasının da etkisi olmuştur, denebilir.

Tablo 2: Öğrencilerin Meslek Tercihlerine Göre Dağılımı

Öğrencinin meslek tercihi	F	%
1.DKAB öğretmeni	19	%16,8
2.Diyanet personeli	79	%69,9
3.Diğer memuriyetler	10	%8,8
4.Serbest meslek	0	%0
5.Diğer	5	%4,4
Toplam	113	%100

Kur’an kursu öğrencilerinin mesleki tercihlerini öğrenmeye yönelik hazırlanan soruya cevaben, öğrencilerin büyük çoğunluğu (%69,9) DİB personeli olmayı istediğini belirtmiştir. Bunu takiben, öğrencilerin %16,8’i “DKAB öğretmeni”, %8,8’i “diğer memuriyetler”, %4,4’ü “diğer” cevabını tercih etmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğrencilerin ise meslek tercihleri şunlardır: Diyanet İşleri Başkanı, müfettiş, hâkim, akademisyen ve ziraat mühendisi. Bir öğrenci ise bu soruyu cevaplamamıştır.

²² Hüseyin Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi, Hitit Üniversitesi, 2018), 186-187.

²³ Çimen, “Hafızlık Müessesesi, Ülkemizdeki Hafızlık Çalışmalarıyla İlgili Bazı Değerlendirmeler ve Hafızlığın Sağlamlaştırılmasında Bir Metot Denemesi”, 119.

²⁴ Çaylı, *Kur’an Kursu Öğreticilerine Göre: Hafızlık Öğretimi ve Problemleri -Göller Bölgesi Örneği*, 81.

Oruç tarafından yapılan araştırmada, hafızlık eğitimi alan öğrencilerin %46,25'i DİB'de imam-hatip, Kur'an kursu öğreticisi veya müezzin kayyım olarak görev almak istediğini belirtmiştir.²⁵ Ünsal tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin %35,6'sı Kur'an kursu hocası, %28,6'sı din görevlisi olmak istediğini belirtmiştir.²⁶ Cebeci ve Ünsal tarafından yapılan araştırmada da, "Hafızlığı bitirdikten sonra hangi alanda çalışmak istiyorsunuz?" sorusu yöneltildiğinde, öğrencilerin %35,8'i din hizmetleriyle ilgili bir alanda çalışmak istemediğini belirtmiştir. Aynı çalışmada, öğretmenlerin %65'inin, "hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunluğunun din görevlisi olmadığı ve bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları" düşüncesine kısmen veya tamamen katıldıkları görülmüştür.²⁷ Bu iki sonuç birlikte değerlendirildiğinde, öğrencilerin önemli bir kısmının din hizmetlerinde çalışmayı arzu etmesine rağmen ilerleyen zamanla birlikte ya düşüncelerinde birtakım değişikliklerin olduğu ya da bu alanda istihdam edilemedikleri söylenebilir. Türkiye Diyanet Vakfının DİB'deki hafız personel sayısını arttırmaya yönelik geliştirdiği proje²⁸ de, bu alanda henüz istenen düzeyde hafız din görevlisi bulunmadığını göstermektedir.

Tablo 3: Öğrencilerin Memnuniyet Durumuna Göre Dağılımı

Öğrencinin kurstan memnuniyet durumu	F	%
1.İsteyerek geldim ve memnunum	105	%92,9
2.İsteyerek geldim ancak memnun değilim	2	%1,8
3.İstemeyerek geldim ancak memnunum	6	%5,3
4.İstemeyerek geldim ve memnun değilim	0	%0
Toplam	113	%100

Kurstan memnun olup olmadıklarına dair yöneltilen soruya, soruyu cevaplayan öğrencilerin büyük çoğunluğu (92,9) "İsteyerek geldim ve memnunum" cevabını vermiştir. Altı öğrenci, istemeyerek geldiğini ancak memnun olduğunu belirtirken, ikisi de isteyerek geldiğini ancak memnun olmadığını belirtmiştir.

Oruç tarafından yapılan araştırmada, kurstan memnuniyetleri ile ilgili sorulan soruya "İsteyerek geldim ve memnunum" cevabını veren öğrencilerin oranı %63,75, "İstemeyerek geldim ancak memnunum" seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %18,75'tir.²⁹ Aköz tarafından yapılan araştırmada, kurstaki öğrencilerin % 84,1'i³⁰, Karabulut tarafından yapılan

²⁵ Oruç, "Hafızlık Eğitimi: Elazığ-Harpüt Hamdi Başaran Kur'an Kursu Örneği", 51.

²⁶ Ünsal, *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri*, 35.

²⁷ Cebeci ve Ünsal, "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları", 35.

²⁸ Türkiye Diyanet Vakfı, "100 Hafız Projesi", erişim: 26 Şubat 2018, <https://www.tdv.org/tr-TR/site/projelerimiz/100-hafiz-projesi-1053>.

²⁹ Oruç, "Hafızlık Eğitimi: Elazığ-Harpüt Hamdi Başaran Kur'an Kursu Örneği", 52.

³⁰ Fatma Aköz, *Kur'an Kursu Öğrencilerinin Gözüyle Öğreticilerin İletişim Davranışlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011), 190.

araştırmada da %88,8'i kursa gelmekten memnun olduğunu belirtmiştir.³¹ Bir diğer araştırmada ise öğrencilerin toplamda %88,5'i kurstan memnun olduğunu ifade etmiş, öğrencilere memnuniyetlerini en çok neyin sağladığı sorulduğunda da, % 35,3'ü ders ve içeriklerini, % 27,3'ü hocaların ilgisini, % 22,1'i arkadaş çevresini belirtmiştir.³²

Benzer araştırma sonuçlarıyla paralel şekilde Büyükağa Kur'an Kursuna gelen öğrencilerin de büyük çoğunluğunun bu kursta olmaktan memnuniyet duyduğu ancak, bizim araştırma sonuçlarımızdaki memnuniyet düzeyinin daha yüksek çıktığı görülmektedir.

Tablo 4: Öğrencilerin Kendilerine Sunulan Rehberlik Hizmetine İlişkin Algılarına Göre Dağılımı

"Kursta size rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulmakta mıdır?"	F	%
1.Evet	104	%92,0
2.Hayır	9	%8,0
Toplam	113	%100

Öğrencilerin biri, kendilerine rehberlik hizmeti sunulmasıyla ilgili soruyu cevapsız bırakmış, diğer öğrencilerin %92'si kendilerine rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulduğunu ifade etmiştir. Ancak kursun öğreticileriyle yapılan görüşmeler sonucunda, bunun rehberlik ve danışmanlık konusunda uzman birisi tarafından gerçekleştirilmediği, kurs öğreticilerinin öğrencileriyle kurduğu birebir iletişim sürecinde onlara yardımcı olmaya çalıştıkları ve rehberlik ettikleri tespit edilmiştir.

Aköz tarafından yapılan araştırmada, öğrencilere herhangi bir sıkıntıları olduğunda bunu kiminle paylaştıkları sorulmuş ve sorunlarını öğreticilerle paylaştığını ifade eden öğrenci oranı %5,7 çıkmıştır.³³ Algur da yaptığı araştırma kapsamında edindiği izlenimlerinden hareketle, hafızlık eğitiminin yapıldığı Kur'an kurslarında yeterli bir rehberlik faaliyeti olmadığını düşünmekte ve rehberlik çalışmalarının aktif hale getirilmesi yönündeki taleplerin kurslarda sıkça dile getirildiğini belirtmektedir.³⁴ Tablo 8'de görüleceği gibi, Büyükağa Kur'an Kursunda okuyan öğrencilerin de yarısından fazlasının bazı ufak tefek sorunlarının olduğunu belirtmesi, bu kursta da profesyonel bir rehberlik hizmetine ihtiyaç olduğunu düşündürmektedir.

³¹ Fatma Melek Karabulut, *Gençlik ve Din Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kişilik Gelişmesi Üzerine Bir Din Psikolojisi Araştırması (Kayseri/Develi Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2010), 37.

³² Fatma Zehra Öztürk, *Kur'an Kursu Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik, Kültürel Temelleri ve Sorunları (Konya Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007), 45.

³³ Aköz, *Kur'an Kursu Öğrencilerinin Gözüyle Öğreticilerin İletişim Davranışlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 195.

³⁴ Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 283.

Tablo 5: Öğrencilerin Kursun Fiziki Şartlarından Memnun Olma Durumuna Göre Dağılımı

Öğrencilerin kursun fiziki şartlarından memnun olma durumu	F	%
1.Evet	113	%99,1
2.Hayır	1	%0,9
Toplam	114	%100

Öğrencilerin biri hariç tümü, Büyükağa Kur'an kursunun fiziki şartlarından memnun olduğunu belirtmiştir.

Algur tarafından yapılan araştırmada, hafızlık eğitimi alan öğrencilere, kursun fiziki imkanlarını yeterli bulup bulmadıkları sorulmuş, katılımcıların %67,2'si yeterli bulunduğunu belirtmiştir.³⁵ Araştırmada, kursun fiziki imkanlarından memnun olan öğrencilerin de daha iyi motive oldukları ve daha az stres yaşadıkları tespit edilmiştir.³⁶

Cebeci ve Ünsal'ın, İstanbul'da hafızlık konusunda belirli bir geçmişi ve geleneği olan Kur'an kurslarında okuyan öğrenciler üzerine yaptıkları araştırmada, öğrencilerin kursta beğendikleri hususlar arasında ilk sırada ifade edilenlerden birinin, "Kursun itibarı ve fiziki durumu" olduğu görülmüştür.³⁷ Buna göre öğrencilerin, yatılı eğitim gördükleri ve zamanlarının çoğunu içinde geçirdikleri bu mekanların fiziksel yapısını da önemsedikleri ve başarılı kursların, fiziksel mekan özellikleri bakımından da öğrenciyi tatmin ettiği söylenebilir.

Tablo 6: Öğrencilerin Öğretici Tutumlarına İlişkin Algılarına Göre Dağılımı

Öğrencinin olumsuz davranışı karşısında öğreticilerin tutumu	F	%
1.Tatlı bir dille uyarırlar	100	%87,7
2.Sert bir dille uyarırlar	10	%8,8
3.Fiziksel cezaya başvururlar	2	%1,8
4.Görmezden gelir, tepkisiz kalırlar	2	%1,8
Toplam	114	%100

Öğrencilere, yaptıkları olumsuz davranışlar karşısında, kurs öğreticilerinin tavrının genellikle nasıl olduğu sorulmuş, öğrencilerin çoğunluğu (%87,7) öğreticilerin kendilerini tatlı bir dille uyardığını belirtmiştir. On öğrenci ise sert bir dille uyarıldıklarını; iki öğrenci,

³⁵ Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 128.

³⁶ Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 177-178.

³⁷ Cebeci ve Ünsal, "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları", 39.

öğreticilerin fiziksel cezaya başvurdıklarını; iki öğrenci de tepkisiz kaldıklarını belirtmiştir.

Öğrencilerin kendini mutlu hissettiği ortamlarda, öğretici ile iletişimin de bundan olumlu anlamda etkilenmesi doğaldır. Yapılan bir araştırmada, kendisini hem kursta hem de evinde mutlu hisseden Kur'an kursu öğrencilerinin, öğretmenlerin iletişim davranışlarına daha yüksek puan verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacı tarafından bu durum, evdeki mutluluğun kurstaki mutluluğa da yansıdığı ve kurstan memnuniyeti yüksek olan öğrencilerin karşılaştıkları durumlara karşı daha pozitif bir bakış açısına sahip oldukları, aksi takdirde öğrencilerin öğretmenleri daha yetersiz buldukları ve onlardan daha özverili davranışlar bekleyebilecekleri şeklinde yorumlanmıştır.³⁸

Ünsal'ın araştırmasında, öğrencinin dersini zamanında veya tam olarak yapmadığında ne tür bir ceza aldığı sorulduğunda, öğrencilerin %49'u hocasının sinirlendiğini ve suratını astığını, %43,5'i azarlayıp kızdığını, %19'u nasihat ettiğini, %2,6'sı ders çalışma yöntemlerini gösterdiğini belirtmiştir.³⁹ Algur'un yaptığı araştırmada ise katılımcıların tamamına yakını, hocaları ile olan iletişimlerini "iyi", "güzel" veya "samimi" şeklinde nitelendirmiş, bazıları ders veremediğinde hocalarının kızdığını, bazıları da zor zamanlarda hocalarının kendilerini motive ettiğini belirtmiştir.⁴⁰ Bu araştırma sonuçları ile karşılaştırıldığında, Büyükağa Kur'an Kursu öğretmenlerinin tutumunun daha hoşgörülü olduğu söylenebilir.

Tablo 7: Öğrencilerin Kursta Verilen Eğitimin Ahlaki Gelişimlerine Etkisine İlişkin Algılarına Göre Dağılımı

Kursta verilen eğitimin öğrencinin ahlaki davranışlarına etki etme durumu	F	%
1.Oldukça etkili oldu	83	%73,5
2.Kısmen etkili oldu	29	%25,7
3.Herhangi bir etkisi olmadı	1	%0,9
Toplam	113	%100

"Kursta verilen eğitimin ahlaki tutum ve davranışlarınız üzerinde ne tür bir etkisi oldu?" sorusuna, öğrencilerin 1'i hariç tümü cevap vermiş ve %73,5'i oldukça etkili olduğunu, daha dikkatli ve bilinçli davranmaya başladığını belirtmiştir. Herhangi bir etkisi olmadığını düşünen öğrenci sayısı ise 1'dir.

³⁸ Aköz, *Kur'an Kursu Öğrencilerinin Gözüyle Öğreticilerin İletişim Davranışlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 166.

³⁹ Ünsal, *Günümüz Kur'an Kurslarında Haftalık Eğitimi ve Problemleri*, 47.

⁴⁰ Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 228.

Kur'an kurslarındaki öğrencilerin kişilik gelişimleri üzerine yapılan bir araştırmada, öğrendikleri bilgilerin öğrenciler üzerinde etkili olup olmadığı sorulmuş, öğrencilerin %82,2'si "Evet, hem de çok", %8,9'u "Biraz", %6,7'si "Kısmen" ve %2,2'si "hayır" cevabını vermiştir. Öğrenciler, kursta aldıkları eğitimle birlikte, dini kaynağından doğru bir şekilde öğrendiklerini, ibadetleri daha düzenli yapmaya başladıklarını ve davranış kurallarını burada öğrendiklerini belirtmişlerdir. Araştırmacı bu cevaplardan hareketle, kursun öğrencilerin kişilik gelişimine yön verdiği ve onların kimlik krizi yaşamadan model kişiliğe bürünmelerini sağladığı şeklinde bir yorum geliştirmiştir.⁴¹

Algur tarafından yapılan araştırmada katılımcılara, hafızlık eğitiminin hayatlarında ne tür etkiler meydana getirdiği sorulmuş ve çokluk sırasına göre verilen cevaplar arasında şunlar yer almıştır: Toplum ve aileden takdir ve saygı görme, dini hassasiyetlerin artması, arkadaşlar arasında farklı bir konuma gelme, olgunlaşma, iç huzuru oluşması ve hayatın bereketlenmesi, ahlaki tutum ve davranışların değişmesi.⁴² Bu cevaplarda öncelik, ahlaki tutum ve davranış değişikliğinde olmasa da, hafızlık eğitiminin ahlaki gelişimde önemli etkileri olduğu düşüncesini desteklemektedir. Hafızlığın kişiye kazandırdığı saygınlık da kişiyi daha dikkatli davranmaya ve elde ettiği statüyü devam ettirmeye sevk edebileceğinden, olumlu bir etki meydana getirecek türdendir.

Tablo 8: Öğrencilerin Kendi Psikolojilerine İlişkin Algılarına Göre Dağılımı

Öğrencinin psikolojik durumu	F	%
1.Hiçbir sorunum yok, çok mutluyum	34	%30,1
2.Bazı ufak tefek sorunlarım var	73	%64,6
3.Birçok sorunum var ve genellikle mutsuzum	6	%5,3
Toplam	113	%100

Öğrencilerin kendi psikolojilerini nasıl değerlendirdikleri sorulmuş ve öğrencilerin yarısından fazlası, bazı sorunları olmasına rağmen genel itibarıyla mutlu olduğunu belirtmiştir. Kalan öğrencilerin %30,1'i hiçbir sorunu olmadığını, %5,3'ü ise birçok sorunu olduğunu ve mutsuz olduğunu ifade etmiştir.

Oruç tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin yalnızca %17,5'i "Çok mutlu ve huzurluyum" seçeneğini işaretlerken, %52,5'i "Bazı sorunlarım olmakla beraber mutluyum" cevabını tercih etmiştir.⁴³ Algur tarafından yapılan araştırmada, hafızlık eğitimi alan öğrencilerin büyük çoğunluğu, sürecin zor ve stresli olduğunu belirtmiştir. Stresin kaynağı ise

⁴¹ Karabulut, *Gençlik ve Din Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kişilik Gelişmesi Üzerine Bir Din Psikolojisi Araştırması*, 39.

⁴² Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 283.

⁴³ Oruç, "Hafızlık Eğitimi: Elazığ-Harpüt Hamdi Başaran Kur'an Kursu Örneği", 58.

günün dersini verme konusundaki endişeler, kurs ve sosyal çevrenin beklentilerini karşılayabilme düşüncesidir. Buna paralel olarak, “Sizi burada mutlu eden şeyler nelerdir?” sorusuna, katılımcıların tamamına yakını, “Günün dersini vermek” cevabını vermiştir.⁴⁴ Yapılan bir diğer araştırmada da Kur’an kursuna isteyerek gelip gelmeme durumu ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu, kursa isteyerek gelenlerin depresyon düzeyinin istemeyerek gelen öğrencilerden daha düşük olduğu şeklindeki hipotezin doğrulandığı görülmüştür.⁴⁵

Tüm bu araştırma sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, hafızlık eğitiminin yoğun çalışma gerektiren bir süreç olması nedeniyle öğrenciyi strese sokabileceği ancak, bu eğitime kendi isteğiyle başlayan öğrencilerin bu durumu daha iyi tolere edebilecekleri söylenebilir. Konuyla ilgili farklı bir yorum yapabilmek içinse, öğrencilerin ne tür sorunları olduğunu ve bunların öğrencilerin genel ruh halini ne derecede etkilediğini tespit etmeye yönelik derinlemesine araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Tablo 9: Öğrencilerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Durumuna Göre Dağılımı

Öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme durumu	1.sırada işaretleyenler	2. sırada işaretleyenler	3. sırada işaretleyenler	4. sırada işaretleyenler	5. sırada işaretleyenler	6. sırada işaretleyenler	7. sırada işaretleyenler	Toplam
1.Kitap okuyarak	%11,4	%3,5	%9,6	%3,5	%1,8	%3,5	-	%33,3
2.Müzik dinleyerek	-	-	-	%2,6	%4,4	%0,9	-	%7,9
3.TV izleyerek	%0,9	%0,9	%1,8	%3,5	%0,9	%2,6	-	%10,5
4.Arkadaşlarıyla sohbet ederek	%43,3	%36,0	%5,3	-	-	-	-	%84,2
5.Oyun oynayarak	%28,9	%27,2	%18,4	%1,8	%0,9	-	-	%77,2
6.Uyuyarak	%11,4	%10,5	%40,4	%2,6	-	%0,9	-	%65,8
7. Diğer	%1,8	-	%0,9	%1,8	-	-	%1,8	%6,1

Kurs öğrencilerine, boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri sorulmuş ve öğrencilerin yaptıkları sıralamalar içinde, 1. sırada en çok ifade edilen faaliyetin, “arkadaşlarla sohbet etmek” olduğu görülmüştür. Toplamda en çok tercih edilen seçenek de “arkadaşlarla sohbet etmek”tir.

⁴⁴ Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 210-211.

⁴⁵ Öztürk, *Kur’an Kursu Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi Üzerine Bir Araştırma*, 89.

“Diğer” seçeneğini işaretleyenlerin verdiği cevaplar ise şöyledir: “Makam dersi almak”, “Yine ders çalışırım”, “Hafızın boş zamanı yoktur”.

Aköz tarafından yapılan araştırmada, öğrencilere kursun ders saatleri dışında gerçekleştirilen sosyo-kültürel etkinliklere (sportif aktiviteler, sinema ve tiyatro, el becerilerini geliştirme faaliyetleri, Arapça ve makam dersleri vb) katılma durumları sorulmuş, öğrencilerin %54’ü bu tür etkinliklere katılmadığını belirtmiştir. Kurs haricinde fazla vakti kalmadığını belirten öğrencilerin bu durumu da araştırmacı tarafından, sosyal etkinliklere katılımı düşüren bir etken olarak değerlendirilmiştir.⁴⁶

Karabulut tarafından yapılan araştırmada, Kur’an kursu öğrencilerinin %64,4’ü kitap okuyarak, %17,8’i arkadaşlarıyla sohbet ederek, %11,1’i müzik dinleyerek, %6,7’si televizyon izleyerek boş zamanlarını değerlendirdiğini belirtmiştir. Verilen cevaplar arasında “oyun oynama”nın olmaması, araştırmacı tarafından hem Kur’an kurslarının fiziki mekan yetersizliği ile hem de bu öğrencilerin oyun oynamasının toplum tarafından yadırganması nedeniyle öğrenciler üzerinde oluşan toplumsal baskıyla açıklanmaktadır.⁴⁷

Büyükağa Kur’an Kursu iki bloktan oluşmakta ve derslik olarak kullanılan medrese binasından ayrı olan B blok, öğrencilerin yeme-içme, barınma ve oyun alanlarını kapsamaktadır. Oyun sahası içinde de, iki voleybol sahası ve bir tenis alanı bulunmaktadır.⁴⁸ Buna göre, öğrencilere, bazı sportif aktiviteleri gerçekleştirme imkanı sunulmaktadır. “Oyun oynama” oranının bu denli yüksek çıkması da bu sunulan imkanlarla açıklanabilir. Ancak ya yoğun çalışma temposu ya da kursun kendi bünyesinde aldığı kararlar gereği, televizyon ve telefon gibi iletişim araçlarına her zaman erişme imkanı bulunmaması, öğrencilerin ders dışında kalan zamanlarını daha ziyade arkadaşlarıyla sohbet ederek geçirmelerine neden olmaktadır, denilebilir.

Tablo 10: Öğrencilerin Meal Okuma Durumuna Göre Dağılımı

Öğrencinin meal okuma durumu	F	%
1.Her zaman okurum	4	%3,5
2.Hiç okumam	14	%12,3
3.Bazen okurum	96	%84,2
Toplam	114	%100

⁴⁶ Aköz, *Kur’an Kursu Öğrencilerinin Gözüyle Öğreticilerin İletişim Davranışlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 191, 192.

⁴⁷ Karabulut, *Gençlik ve Din Kur’an Kursu Öğrencilerinin Kişilik Gelişmesi Üzerine Bir Din Psikolojisi Araştırması*, 35.

⁴⁸ Büyükağa Hafızlık Kur’an Kursu, “Kurs Bilgileri”.

Ezberledikleri sayfanın mealıyla ilgili olarak öğrencilerin %83,2'si "bazen okurum", %12,3'ü "hiç okumam", %3,5'i "her zaman okurum" cevabını vermiştir.

Karabulut tarafından yapılan araştırmada da benzer şekilde, öğrencilerin %82,2'si Kur'an'ı meal ve tefsirinden okumaya çalıştığını, %15,6'sı her gün okuduğunu belirtmiştir.⁴⁹

Ülkemiz insanında ne yazık ki, Kur'an'ı anlamaya yönelik çabanın yetersiz olduğu, birçok araştırma sonucunda karşımıza çıkmaktadır. DİB tarafından yayınlanan "Türkiye'de Dini Hayat Araştırması"nda, Kur'an-ı Kerim'i mealinden "hiçbir zaman" okumadığını belirtenlerin oranı %34,3 çıkmıştır.⁵⁰ Kur'an-ı Kerim'e gösterilen saygıya rağmen onu anlamaya yönelik okumaların bu denli az olması oldukça dikkat çekicidir. Kur'an'ın anlaşılması, yine Kur'an'ın bir talebi⁵¹ olmasına rağmen, yapılan bir araştırmada yükseköğretim düzeyinde din eğitimi alan öğrencilerin bile önemli bir kısmının Kur'an'ın tümünü okumadığı tespit edilmiştir. Buna göre, son sınıfta okuyan ilahiyat fakültesi öğrencilerinin %60'ı Kur'an-ı Kerim'i baştan sona okumuş, bu okuyuş da sadece bir kez gerçekleşmiştir.⁵²

Yukarıda ifade edilen sonuçlarla birlikte değerlendirildiğinde denilebilir ki, ülkemiz insanında var olan alışkanlıklar Büyükağa Kur'an kursunda hafızlık eğitimi alan öğrenciler üzerinde de etkili olmakta ve bu öğrencilerin de, Kur'an'ın manasına vakıf olma konusunda bir takım eksiklikleri bulunmaktadır.

Tablo 11: Öğrencilerin Mekâna İlişkin Algılarına Göre Dağılımı

Mekânın ezber yapmaya uygunluğu	F	%
1.Evet uygun	114	%100
2.Hayır, uygun değil	0	%0
Toplam	114	%100

Öğrencilere, hafızlık yaptıkları mekânın ezber yapmaları için uygun olup olmadığı sorulmuş, tüm öğrenciler mekânın ezber yapmak için uygun olduğu yönünde görüş belirtmiştir.

Eğitim çalışmalarında göz önünde bulundurulması gereken fiziksel ortam, öğrenci psikolojisi üzerinde oldukça önemli bir unsurdur ve öğrenciye çalışma zemini ve ders yapma olanağı tanıyan işlevselliğe,

⁴⁹ Karabulut, *Gençlik ve Din Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kişilik Gelişmesi Üzerine Bir Din Psikolojisi Araştırması*, 52.

⁵⁰ *Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması*, Diyanet İşleri Başkanlığı (2014, 94), erişim: 27 Şubat 2018. <http://www2.diyaret.gov.tr/StratejiGelistirme/Afisanlari/dinihayat.pdf>.

⁵¹ Bk. "Hâlâ Kur'an'ı düşünüp anlamaya çalışmıyorlar mı?" (en-Nisâ 4/82); "Bu Kur'an, âyetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır." (Sâd 38/29); "Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı?" (Muhammed 47/24).

⁵² Fatma Asiye Şenat, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'an Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/1 (2011): 159.

öğrencide duygu yoğunluğu yaratacak estetik değerlere sahip olması gerekmektedir.⁵³ Büyükağa Kur'an Kursu ise bu anlamda, hafızlık yapan öğrencilerden tam puan almıştır.

Öğrencilere yöneltilen son soru, açık uçlu bir sorudur ve öğrencilere, kurstan beklentilerinin neler olduğu sorulmuştur. Öğrencilerin verdiği cevapların bir kısmı şöyledir:

"Kursun içerisinde kantin olursa ihtiyaçlarımızı karşılarız. Pazar günü teneffüsü biraz fazla olabilir. Cumartesi günleri halı saha maçları olabilir. Satranç ve kutu oyunları olabilir."

"Farklı sosyal aktiviteler, bir kantin, haftada bir gün istirahat, halı saha, yüzme havuzu, haftada bir veya iki saat makam dersi."

"TV izlemek, telefonu almamalarını isterim. Teneffüs çok az."

"Pazar izinlerimiz 1,5 saat, çok az. Öğle namazından sonra salsalar ikinci namazında dönsek."

"Kursumuzda sadece hafızlık yapılıyor. Bunun bir sakıncası yok ama bence hep hafızlık değil de biraz daha ahlak dersi verilmesi lazım. Haftalık iznimiz biraz daha fazla olsun."

"Hafta içi dışarı çıkmak için kısa bir teneffüs olmasını istiyorum."

"Belgeyi alıp gitmek, okul hayatına başlamak istiyorum."

"Bazen hiç kimse birbirini anlamıyor."

"TV izlemek olsaydı iyi olurdu, Pazar izni biraz uzun olmalı, Pazar günü ders vermemeliyiz, kafanın dinlenmesi için."

"Yaz tatilinde sosyal etkinlikler olması (Kamp, gezi, ...)"

Kur'an kursları üzerine yapılan bir çalışmada, öğrencilere kurstan beklentilerinin neler olduğu sorulmuş, öğrencilerin %33,3'ü yemekhanede güzel yemeklerin çıkmasını, %24,4'ü sosyal faaliyetlerin olmasını, %17,8'i kendilerine güvenilmesini, %11,1'i internet erişimi, %6,7'si ders çalışmak için sessiz bir ortam ve %6,7'si de yurdun temizliğini yapacak bir görevli olmasını istemiştir.⁵⁴ Ünsal tarafından yapılan çalışmada ise öğrencilerin kursta nelerden hoşlanmadıkları sorulmuş ve ilk sırada (%31,3) yemekler, yemekhaneler ve aşçılar gelmiş, bunu izinlerin az olması veya yasaklanması (%20,9) ve öğreticilerin tavırları (%17,8) takip etmiştir.⁵⁵ Yaptığımız araştırma sonucuyla karşılaştırıldığında, belki de Büyükağa Kur'an Kursunda yıllardan beri oluşmuş bir geleneğin neticesinde bu kursta, eğitim sisteminin iyi işlediği ve öğrencilerin sosyal etkinlik ve daha fazla boş zaman talebinin dışında ifade edilebilecek bir eksikliğin olmadığı görülmektedir.

---

⁵³ Sevinç Atabay, "Mekân ve Mimarinin Eğitimde Başarıya Etkisi", erişim: 27 Şubat 2018, <http://www.ted.org.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C1B43FF44EA474750BABA90>.

⁵⁴ Karabulut, *Gençlik ve Din Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kişilik Gelişmesi Üzerine Bir Din Psikolojisi Araştırması*, 42.

⁵⁵ Ünsal, *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri*, 52.

Ders dışı sosyal etkinlikler, öğrencilerin boş zamanlarını dilediği gibi değerlendirebilmesine, kişiliğini bir bütün olarak geliştirebilmesine, çevresini ve yaşamı tanımasına yönelik olarak gerçekleştirilen sportif, sanatsal ve kültürel etkinliklerden, toplantı veya törenlerden, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden oluşmaktadır.⁵⁶ Yapılan bir araştırmada, lise son sınıf öğrencilerine ders dışı etkinliklerin öğrenciler üzerinde bıraktığı etkiler sorulmuş, cevaplar arasında en çok, bu etkinliklerin öğrencilerin daha sağlıklı olmasına, sosyal ilişkilerde daha başarılı olmasına ve daha dinamik olmasına katkı sağladığı ifade edilmiştir.⁵⁷ Bu doğrultuda, öğrencilerin daha fazla sosyal etkinlik yapılmasına dair beklentilerini değerlendirmeye almak gerekmektedir.

3.2.Öğreticilerle Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular:

Büyüköğretim Kur'an kursunda görev yapan öğretmenlerle yapılan mülakatlarda, yedi öğreticinin mezuniyet durumları ve Kur'an kursu öğreticiliği yapma süreleri şöyle tespit edilmiştir: Önlisans (Sosyal Bilimler) mezunu-35 yıl; İlahiyat Fakültesi mezunu-25 yıl; İlahiyat Fakültesi mezunu-23 yıl; İlahiyat Meslek Yüksekokul mezunu-33 yıl; İlahiyat Meslek Yüksekokul mezunu-28 yıl; İHL mezunu-15 yıl; Önlisans (İlahiyat) mezunu-1 yıl.

Büyüköğretim Kur'an Kursu öğretmenlerinin tümü, Kur'an kursu eğitimi ile ilgili düzenlenmiş hizmet içi eğitim seminerine katılmıştır. Görev süresi bir yıl olan öğretici, 1 kez katıldığını ifade ederken, diğer üç öğretici yirmi yılı aşkın hizmet süreleri olmasına rağmen 2 kez seminere katıldığını, biri 3 kez, biri 6 kez, biri ise 10 kez hizmet içi eğitim seminerine katıldığını belirtmiştir. Öğreticilerin biri hariç diğerleri, bu seminerlerin verimli olduğu görüşündedir. Bu seminerlerin "Kısmen" verimli geçtiğini düşünen öğretici ise bunun nedenini şu ifadelerle açıklamıştır: "Hocaların çoğu alanımızla ilgili değildi. Akademisyenler geldi, teorik konuştular. Çoğunun pratikle ilgili bilgisi yoktu, uygulama alanıyla ilgili tecrübeleri yoktu. Keşke, kurslarda uzun süre çalışmış olan hocalarımız anlatsaydı dersleri."

Öğreticiler, hizmet içi eğitim seminerlerinin artırılması gerektiği yönünde görüş bildirmiş ve "Hangi konularda hizmet içi eğitim seminerine ihtiyaç duyuyorsunuz?" sorusuna, öğretmenlerin hemen hemen hepsi, "pedagojik formasyon" cevabını vermiştir. Öğreticiler, öğrenciye rehberlik etmeye yönelik olarak kendilerini bilgilendirecek seminerler olmasını talep etmektedir. Bu konuda kendisinde eksiklik hissettiğini düşünen bir öğretici, konuyla ilgili şöyle bir açıklamada bulunmuştur: "Önceki yıllara nazaran

---

⁵⁶ Erdoğan Köse, "Eğitim Kurumlarında Gerçekleştirilen Ders Dışı Etkinliklerin Sınıflandırılmasına Yönelik Bir Öneri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 2/2 (2013): 342.

⁵⁷ Sümmani Ekici v.dğr., "Ortaöğretim Kurumlarındaki Yöneticilerin ve Öğrencilerin Ders Dışı Etkinliklere Bakış Açılarının İncelenmesi", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 6/1 (2009): 436, erişim: 22 Kasım 2017, <http://www.insanbilimleri.com>.

öğrencinin anlayışında ve eğitim sisteminde bazı değişiklikler var. Öğrenci çok şeyden haberdar. Ahlaki boyutta, öğrencinin dersine, öğretmenine, müesseye sadakatinde eksiklikler var... Öğrenci bırakabiliyor, asileşebiliyor. Tam bir gönüllülükle kendini Kur'an eğitime veremiyor. Bunlar, benim öğrenciyi anlamamda sorun oluşturuyor." Pedagojik formasyon konusunda kendini yetersiz görmekle ilgili benzer bir bulgu da Oruç'un araştırmasında elde edilmiş ve hafızlık eğitimi veren öğretmenlerin tamamı, pedagojik formasyon konusunda kendilerini yetersiz bulduğunu belirtmiştir.⁵⁸

Korkmaz tarafından yapılan çalışmada, pedagojik formasyon almamış olan, gerek imam hatip lisesi mezunlarının gerekse de İlahiyat önlisans ya da İLİTAM mezunlarının, bu konuyla ilgili sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları, öğretim yöntem ve teknikleri konusunda rehberliğe ihtiyaç duyduğunu belirtirken bazıları da iletişim, rehberlik ve öğretimi planlama konularında bilgi eksikliği olduğunu belirtmiştir.⁵⁹

Pedagojik formasyon dışında, sosyal ilişkilere, sosyal etkinlik dersinin nasıl işlenebileceğine, hafızlık eğitiminde hangi yöntemlerin kullanılabilirliğine dair konuların işlenmesinin gerekli olduğu da öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Hizmet içi eğitim seminerleriyle ilgili olarak bir öğretici de şunları ifade etmiştir: "Her yıl olmasa bile, en az 3-4 yılda bir olması lazım. İlişkiler daha düzenli olur, diğer arkadaşlarla işbirliği içinde oluruz ve sıkıntılarımızı paylaşabiliriz."

Öğreticilere, alan bilgisi bakımından kendilerini nasıl değerlendirdikleri sorulmuş, öğretmenlerden 4'ü "Çok iyi" şeklinde, kendi alan bilgisini değerlendirmiş, diğerleri ise "İyi" cevabını tercih etmiştir. Öğretmenlik bilgi ve becerisi bakımından kendilerini değerlendirmeleri istendiğinde ise, 5 öğretici "İyi" seçeneğini tercih etmiş, diğerleri ise "Çok iyi" değerlendirmesinde bulunmuştur. Cengil tarafından yapılan çalışmada, çoğunluğu dört yıllık bir lisans eğitimi almamış olan (% 40,7'si ilahiyat ön lisans, % 28,4'ü ilahiyat fakültesi, % 27,2'si imam-hatip lisesi, % 3,7'si yüksek lisans mezunu) Kur'an kursu öğretmenlerine, "Mesleki açıdan kendinizi yeterli görüyor musunuz?" sorusu yöneltildiğinde, öğretmenlerin %12,3'ü "tamamen yeterli", %75,3'ü "yeterli", %11,1'i "kısmen yeterli" ve %1,2'si "yetersiz" bulduğunu belirtmiştir.⁶⁰

Özel alan ve öğretmenlik bilgisi bakımından kendini değerlendiren Kur'an kursu öğretmenlerine, din eğitiminde önemli bir yeri olan ahlak eğitiminde, öğrencileri üzerinde ne derece etkili olabildikleri sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin biri hariç diğerleri, "Kısmen etkili olabiliyoruz"

---

⁵⁸ Oruç, "Hafızlık Eğitimi: Elazığ-Harpüt Hamdi Başaran Kur'an Kursu Örneği", 48.

⁵⁹ Mehmet Korkmaz, *Kur'an Kursu Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri* (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2009), 66-67.

⁶⁰ Muammer Cengil, "Din Görevlileri ve Kur'an Kursu Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/1 (2010): 87.

cevabını vermiştir. Bir öğretici ise oldukça etkili olduklarını düşünmektedir. Bunun nedeni ile ilgili olarak, "Kısmen" cevabını veren bir öğretici, "Öğrenciyi haklı olarak çevre ve iletişim araçları çok etkiliyor" diyerek medyanın olumsuz etkilerinden bahsetmiştir. Akıllı telefonların da farklı alanlarda bilgi erişimine imkan sağlamasından dolayı olumsuz etkileri olduğunu belirten öğretici, her ne kadar öğrencilerin televizyon izlemesi ve telefon kullanımı kursta yasak olsa da bunların kurs dışında kullanımının da etkili olduğunu ifade etmiştir. Diğer öğretmenler ise benzer cevaplar vermiş, bazıları öğrencilerin yaşının ilerlemiş olmasından dolayı davranış değişikliğinin zorlaştığını, bazıları da arkadaş ve aile ortamının, öğrencinin kursta aldığı eğitime zarar verebileceğini ifade etmiştir. Bazı ailelerin de ilgisizliği nedeniyle kursta verilen eğitimin desteklenmediğini düşünen bir öğretici şunları ifade etmiştir: "Ailelerin çocuklarıyla ilgisizliği %70-80 oranında. Ailelerde sorumluluk duygusu yok. Çocuğunun dersini merak, takip yok." Öğrencilerin çoğu ise öğretmenlerden kısmen farklılaşarak, aldıkları eğitimin oldukça etkili olduğunu belirtmiştir. Elde edilen bu iki sonuç birlikte değerlendirildiğinde, öğrencilerin büyük bir kısmının öğretmenler tarafından yapılan telkinlerden etkilendiği ancak bunun, öğretmenlerin arzu ettiği seviyede olmadığı şeklinde bir yorum yapılabilir.

Bir önceki soruyla bağlantılı olarak öğretmenlerin, öğrencilerini daha yakından tanımak adına ne tür rehberlik faaliyetleri yaptığı sorulmuştur. Tüm öğretmenler, öğrenciyi tanımaya yönelik hazırlanmış testler üzerinden öğrenciyi tanımaktan ziyade sözel iletişim yoluyla öğrencilerine rehberlik ettiklerini ve sorunları çözüme kavuşturduklarını belirtmiştir. Bunu yaparken, örgün eğitim kurumundaki e-okul sisteminde yer alan, öğrenciye ilişkin kişisel bilgilerden de faydalandıklarını belirtmişlerdir. Bir öğretici ise, boş zamanlarında, ulaşabileceği ailelere ziyaretlerde bulunduğunu, bunun öğrenciyle aralarında sıcak bir ilişkinin oluşmasında ve öğrenciyi daha yakından tanınmasında çok etkili olduğunu belirtmiştir. Bunun dışında, yetim veya öksüz öğrencilerle ayrıca ilgilenildiği ve onlara maddi-manevi destek olunduğu ifade edilmiştir. Bir öğretici ise öğrenciyle kurdukları yakın ilişkiyi şu şekilde tanımlamıştır: "Ders saatimiz dışında tanışıyoruz. Zaten bir hafız öğrenci ile hocası arasındaki ilişki, anne-baba ilişkisinden daha öteye dönüşüyor. Çünkü biz onu seviyoruz, o bizi seviyor. Sevmeyince zaten bu iş olmuyor"

Diyanet İşleri Başkanlığı, 2010 yılında Hafızlık Eğitim Programı⁶¹ hazırlamış ve Kur'an kurslarında bu program uygulanmaya başlamıştır. Kurs öğretmenlerine, bu programa ilişkin görüşlerinin neler olduğu sorulduğunda, öğretmenlerin bazıları programın uygulanabilir olduğunu

---

⁶¹ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı, "Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Eğitim Programı", erişim: 23 Şubat 2017,

<http://www2.diyanet.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/KuranKursuOgretimProgrami/Haf%C4%B1z%C4%B1k%20E%C4%9Fitimi%20Program%C4%B1%20-%202010.pdf>.

ifade ederken bazıları da, programda yer alan tüm konuların işlenmesinin, hafızlık eğitiminin yoğunluğundan dolayı mümkün olmadığını ifade etmiştir. Bununla ilgili olarak bir öğretici şunları söylemiştir: “Öğrenci sayımızın fazla olmasından dolayı program uygulanamıyor. Öğrencinin ezberini dinleyebilmek için diğer derslerin saatinden alıyoruz. Temel dini bilgiler dersi veriliyor ama yetersiz.” Bu sorunu ortadan kaldırmak adına Büyükağa Kur’an Kursunda yapılan bir uygulama ise, bazı derslerin topluca işlenmesidir. Örneğin Kur’an-ı Kerim’i okuyuş usullerine ilişkin bir ders, kurs öğrencilerinden biri tarafından topluca işlenmektedir. Ayrıca her öğretici, itikatla ve siyerle ilgili konulardan, derste yeri geldikçe bahsetmektedir.

Öğreticilere göre, programın uygulanması açısından bir diğer sıkıntı, örgün eğitime devam eden öğrencilerin hafızlık eğitimine alınmasıdır. Kurslarda, hafızlık eğitimi sürdürürken, açık öğretimden öğrenimini devam ettiren öğrenciler olduğu gibi, son yıllarda Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan bir proje kapsamında, bazı imam hatip ortaokullarında, din öğretimi ile birlikte hafızlık eğitiminin verilmesine yönelik çalışmalar da yapılmaktadır.⁶² Konuyla ilgili olarak bir öğretici şunları söylemiştir: “Hafızlık yapan öğrenci, hafızlık yaptığı süre içerisinde ek derslerle desteklenmemeli yani sadece hafızlık yapmalıdır. Bazı projelerde öğrenci hem okula devam ediyor hem de hafızlık yapıyor. Hafızlık başlı başına çok büyük bir olay olduğu için öğrenciler ikinci bir eğitimi kaldıramıyor.”

Hafızlık eğitim programında, öğrencileri zorlayan uygulamalardan biri de Sosyal Etkinlik ve Rehberlik dersidir. Çocuğun kursta kaldığı süre içinde sosyal gelişimini sağlamak amacıyla programa dâhil edilen bu öğrenme alanında, öğrencilerin ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda planlanan sportif faaliyetler, çoklu katılımlı öğretici oyunlar, bilgi yarışmaları, drama örnekleri vb. etkinliklerle, hem öğrencilerin motivasyonunu arttırmak, hem de öğrenciye rehberlik yapmak hedeflenmektedir. Bu etkinliklerde oluşacak olumlu arkadaşlık atmosferinde, yatılı eğitim gören öğrenciler arasında oluşması muhtemel sorunların önüne geçmek ve öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmek de amaçlanmaktadır⁶³ Bu şekilde planlanarak programa dâhil edilen Sosyal Etkinlik ve Rehberlik dersinin işlenebilirliğine ilişkin yöneltilen soruya cevaben öğrencilerin tümü gerekli ve öğrenciye faydalı bir ders olduğunu, ancak uygulamada gerek kendilerindeki bilgi eksikliğinden gerekse programın yoğunluğundan kaynaklanan bir takım

---

⁶² Bk. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık İmam Hatip Ortaokulları -Vizyon Belgesi-”, erişim: 27 Şubat 2018,

http://muhammetambariho.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/53/04/762354/dosyalar/2017_11/19222732_09034028_vizyonbelgesiorgunegitimvehafizlikimamhatiportaokulu.pdf.

⁶³ *Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Eğitim Programı*, 52.

sıkıntılarının yaşadığını belirtmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir öğretici, "Onun yerini bazen başka şeyler alıyor. Gerekli fakat sürekli dolu dolu işleyemiyoruz. Çünkü vakit yetmiyor. Hafızlıkta, bir an önce dersi okutup yarınki derse geçiş yapmak zorundasınız. 2 saatlik ders 1 saate düşürülmüş olsa, biraz daha 'Hakkıyla yapıyorum' derim. Ama şu an beni zorluyor." Bir diğer öğretici de benzer şekilde, "Faydalı ama tam programda olduğu gibi yapamıyoruz." derken, başka biri, "Öğrencinin yarınki ezberini düşünmesi, bu dersin verimli işlenmesini engelliyor. Bazı öğrenci 'İlk etapta dersim' diyor. Bu konuda bilgi eksikliğimizden de kaynaklanan sıkıntılar var." şeklinde cevap vermiştir. Bir öğretici ise "Gerekli hatta saati de artırılabilir." diyerek öneride bulunmuş ve programın uygulanabilirliğine ilişkin olarak da "Evet biz uyguluyoruz. Masa tenisi oynuyorlar, voleybol oynuyorlar, kitap okuma, dini musiki, aşır çalışması vb yapabiliyorlar" demiştir.

Kur'an kurslarında DİB tarafından hazırlanan ders kitapları okutulmakta ve bir öğretici hariç tümü kitabın "İyi hazırlanmış ve yeterli" olduğunu düşünmektedir.

Kur'an kursu öğrencilerine, hafızlık eğitiminin en temel problemi olarak neyi gördükleri sorusu yöneltilmiş ve öğrencilerin 5'i "öğrencinin yaşı"nın en büyük problemi oluşturduğunu belirtmiştir. 12-15 yaş aralığının en ideal hafızlık yaşı olduğunu ifade eden öğretmenler, öğrencinin ortaokul 5. veya 6. sınıf seviyesinde olması gerektiğini, bundan önceki dönemde öğrencinin kişisel bakım becerilerini kazanamamış olmasına bağlı olarak yatılı Kur'an kursu eğitiminde sıkıntılar yaşandığını söylemiştir. Ortaokulu bitirmiş olan bir öğrenci ise hafızlık eğitimine başlamakta geç kalmıştır. Konuyla ilgili olarak bir öğretici şunları ifade etmiştir: "Çocukların yaşı büyük. Çocuklar ortaokul mezunu. Ortamları görüyorsunuz. Ortaokulda her şeyi gördükleri için ben buraya gelen öğrencileri, Allah'ın seçkin kulları olarak görüyorum. Böyle bir yerden buraya gelip, bu eğitimi almak büyük bir fedakarlık." Öğreticilerden bir diğeri, bu yaş dönemindeki çocukların bu eğitimi almasının güç olduğunu belirtmesinin ardından, "Türkiye'de bu yaştaki talebeyi en iyi tutan yer burasıdır." diyerek Büyükağa Kur'an kursunun ayrıcalıklı konumundan ve başarısından bahsetmiştir.

Ünsal tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerin çoğu (%81,7), en ideal hafızlığa başlama yaşının "11-13 yaş arası" olduğunu belirtmiştir.⁶⁴

Hafızlık eğitiminin problemlerinden bir diğeri, öğrencinin gönüllüğü ve zamanın etkin kullanımıyla alakalıdır. Bazı öğrencilerin hafızlık eğitimine kendi isteğiyle başlamaması, beraberinde zamanın iyi kullanılmamasını da getirmekte, bu da öğretmenlerin daha çok yorulmasına neden olmaktadır. Öğreticiler tarafından ifade edilen diğer sorunlar ise, bazı öğrencilerin gerekli temel eğitimi almadan hafızlığa başlatılması, ailelerin öğrencinin bu konudaki kabiliyetini önemsemeksizin hafızlık yapmasında ısrarcı olmaları, sınıfların kalabalık olması, sınıfa öğrenci alımında bir sınırın

---

⁶⁴ Ünsal, *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri*, 85.

olmamasıdır. Sınıf mevcuduyla ilgili olarak bir öğretici, "Bence 8-12 arası. 8'den az 12'den fazla olmamalı. Mevcut 8-12 arası olduğu zaman öğrencide bir rekabet oluyor. 12'yi geçince hocanın kontrolü zayıflıyor. 8'den aşağıya olunca rekabet ortamı kalkıyor." şeklinde bir öneride bulunmuştur.

Öztürk tarafında yapılan araştırmada, Kur'an Kursu eğitimini olumsuz yönde etkileyen faktörler olarak maddi kaynak yetersizliği, öğrencilerin pedagojik yetersizliği, verilen cezalar, yaptırım gücünün olmayışı, Kur'an kursu hakkında yanlış bilgilendirme ve ergen psikolojisi⁶⁵ ifade edilmiştir. Büyükağa Kur'an Kursunda görev yapan öğretmenler için ise sorun olarak ifade edilen durumlar kurumdan kaynaklanmayıp dış etkenlerle ortaya çıkmaktadır ve hafızlık eğitimine dair birtakım genel düzenlemeleri gerektirmektedir.

Öğreticilere, öğrencilere yönelik olarak Büyükağa Kur'an Kursu'nda ne tür aktiviteler düzenlendiği sorulmuş ve cevap olarak, hem mesleki eğitime hazırlayıcı programlar hem de kursun yoğun programı arasında öğrencileri rahatlatıcı sosyal etkinlikler (piknik türü geziler, sportif aktiviteler) düzenlendiği ifade edilmiştir. Bir öğreticinin açıklaması şöyledir: "Öğrencileri mesleki hayata hazırlamak için Cuma Namazlarını öğrencilerimize kıldırıyoruz. İlahi grupları oluşturup öğrencilerimizi dini musiki anlamında yetiştirmeye çalışıyoruz, vatandaşlarımızın dini ihtiyaçları konusunda (mevlit programları, sünnet merasimleri, hatim merasimleri, Ramazan ayı mukabeleleri, teravih namazları vs.) onlara yardımcı oluyoruz."

Çaylı tarafından yapılan araştırmada, Kur'an kursu öğretmenlerine, öğrencilere ders dışında ne tür faaliyetler yaptıkları sorulmuş, öğretmenlerin %26,2'si "Dini içerikli piyes, konferans vb. faaliyetlere katılma / seyretme"; %23,8'i "Gezi Gözlem"; %21,4'ü "Futbol, voleybol, basketbol, masa tenisi vb. sportif faaliyetler"; %14,3'ü "Kur'an, ezan okuma, hafızlık, bilgi yarışmalarına katılma"; %11,9'u "Yapmıyoruz / Yapamıyoruz" cevabını vermiştir.⁶⁶ Buna göre, diğer kurslarda da benzer aktiviteler gerçekleştirildiği söylenebilir. Ancak Büyükağa Kur'an Kursunun, dini içerikli sosyal etkinlik olarak adlandırabileceğimiz, halka yönelik dini merasimlerle ilgili organizasyonları, hem öğrencinin sosyalleşmesine katkıda bulunması hem de öğrenciye din hizmetleri alanına yönelik uygulama imkanı sunması açısından fark yaratan etkinliklerden biri olarak kabul edilebilir.

Öğreticilere, Büyükağa Kur'an Kursu'nun yakaladığı başarının altında yatan etkenlere dair görüşleri sorulmuştur. Öğreticiler bu başarıda öncelikle, tarihi bir mekanda eğitim yapılmasının çok etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Yaklaşık beş yüz yıllık bir tarihi geçmiş olan Büyükağa Medresesinin bulunduğu mekânda eğitim veren Büyükağa Kur'an Kursu,

---

⁶⁵ Öztürk, *Kur'an Kursu Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi Üzerine Bir Araştırma*, 45-57.

⁶⁶ Çaylı, *Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre: Hafızlık Öğretimi ve Problemleri -Göller Bölgesi Örneği*, 80.

sekizgen planlı bir avlunun etrafında yer alan öğrenci hücrelerinden (sınıflardan) oluşmaktadır. Avlunun ortasında yer alan şadırvandan akan suyun öğrenci üzerinde bıraktığı hoş etki ve öğrencinin yaz-kış, hem içeride hem de avluda ders çalışma imkânına erişmesi, öğrencilerin başarısı üzerinde çok etkili görülmektedir. Mekânın, eğitimin başarıya ulaştırılmasındaki bir diğer katkısı ise şöyle ifade edilmiştir: “Sınıflardan öğrenciler teneffüse çıktıkları zaman yine binanın içerisinde kalıyor... Bir de tüm öğrenciler mekânın özelliği itibarıyla gözümüzün önünde. Saklı bir yer yok.”

Burada 1980 yılından beri oturma düzeni olduğu ve DİB tarafından Hafızlık Eğitim Programı hazırlanmadan önce de benzer bir programın uygulandığı, hocalar tarafından kaliteyi gösteren bir unsur olarak ifade edilmiştir. Konuyla ilgili olarak, “Diyanet bir hafızlık programı hazırladığında görüldü ki Büyükağa Kur’an Kursu bu programdakilerin %80’ini yapıyor.” diyen kursun yöneticisi, kursun başarısının, burada bulunanların aynı anda hem aile ortamını hem de okul ortamını yaşamasından da kaynaklandığını belirtmiştir: “Burada kimse kimseye küsmez. Hocalarımız burayı evi gibi görüyor. Buradaki hocaların çoğu, buradan mezun olmuş. Gözünü açmış, 11 yaşında buraya gelmiş. Bu yüzden, ahde vefa var.” Kursun öğretmenleri de aynı görüştedir. Bir öğretici bunu, şu cümlesiyle ifade etmiştir: “Mesai mefhumu gözetmeden hafta sonu tatilleri de dâhil buradayız. Yaz, kış, bahar... Nöbetleri de bizzat kendimiz tutuyoruz.”

Son cümlede ifade edilen husus, “Kur’an Kursları Uygulama Esasları”nda da öğretmenlerden istenmektedir. Konuyla ilgili olarak, “Öğrencilerin dinlenme, beslenme ve ders çalışma süreçlerine rehberlik ve örneklik etmek amacıyla, nöbetlerin özellikle kadrolu öğretmenler tarafından kursta kalmak suretiyle tutulması...”⁶⁷ şeklinde ifade edilen durumun, öğrencilerin yatılı eğitim gördüğü kurslarda verimi arttırmak adına oldukça faydalı sonuçlar verdiğini Büyükağa Kur’an Kursu örneğinde görebiliriz.

Kurs öğretmenlerinin, hafızlık eğitiminde kaliteyi arttırmak adına gerekli gördükleri hususlar da mülakatta dile getirilmiştir. Bunlardan biri, kurs öğretmenlerinin eğitimleriyle ilgilidir: “Kurs hocaları, büyük kurslarda staj yaptıktan sonra asıl görev yerlerine atanmalıdır. Kendini kanıtlamış, merkezi kurslar var. Mesela, Kahramanmaraş’taki, İstanbul’daki, Kestanepazarı’ndaki hocaları görseler, böyle yerlerde biraz çalışsalar.”

Bir diğer öneri, hafız öğrencilerin örgün eğitimdeki başarısıyla ve üst öğrenime devamıyla ilgilidir. İmam Hatip Lisesine devam ettiği takdirde

---

⁶⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, “2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı Kur’an Kursları Uygulama Esasları”, Madde 6/e, 7, erişim: 10 Ocak 2018, <http://www2.diyaret.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/Documents/2017-2018%20E%C4%9Fitim%20%C3%96%C4%9Fretim%20Y%C4%B1%C4%B1%20Kur%27an%20Kurslar%C4%B1%20Uygulama%20Esaslar%C4%B1.pdf>.

hafız öğrencilerin, öğretmenler tarafından desteklenmesinin gerektiği ifade edilmektedir. Bir kurs öğreticisi, İHL'ye giden hafız öğrencilerden birçok beklentinin olduğunu, pek çok yarışmada ve çeşitli etkinliklerde hafız öğrencilerin görevlendirildiğini, bunun sonucunda da öğrencilerin derslerinden geri kaldıklarını ve bazı öğretmenlerin de bu öğrencilere yönelik önyargılı tutumları nedeniyle hafızların örgün eğitimde başarılı olamadığını belirtmiştir. Hafızların yükseköğretime yönlendirilmesine ilişkin olarak da DİB'in, İHL mezunu olan hafız öğrencilere görev vermede öncelik tanınmasının bir anlamda teşvik edici olmasına karşın, bu hafızların genellikle köylerde istihdam edilmesinin üzücü olduğu, onların ufkunu daralttığı ve yükseköğretime devam etmesini engellediği belirtilmektedir. Bu öğrencilerin İlahiyat fakültesine gitmesinin aynı zamanda Kur'an-ı Kerim dersinde de kalitenin artmasına çok büyük katkı sağlayacağı ifade edilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmamız kapsamında Büyükağa Kur'an Kursunda hafızlık eğitimi alan öğrencilerinin kursa kendi isteğiyle gelmeye karar verdiği, kendi isteğiyle geldiği bu kurstan da memnun olduğu ve ruh hali açısından da öğrencilerin büyük çoğunluğunun, genel itibarıyla "mutlu" olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı öğrencilerin kendi istekleri dışında hafızlık eğitimine başlamış olmaları sorun oluşturmakta ve zaman kaybına neden olabilmektedir.

Büyükağa Kur'an Kursunda hafızlık eğitimi alan öğrencilerin büyük çoğunluğu din hizmetleri alanında çalışmayı planlamaktadır. Bu öğrencilerin, ezberlerini kullanabilecekleri bir alanda görev alması, yapılan ezberin unutulmaması bakımından faydalı olacağı gibi, din hizmetlerinde çalışacak personelin hafız olması da artı bir değerdir.

Büyükağa Kur'an kursundaki öğrenci-öğretici iletişiminin de oldukça gelişmiş olduğu söylenebilir. Öğrenciler, yaptıkları olumsuz davranışlar karşısında öğreticilerin oldukça sabırlı olduğunu ve öğreticilerin böylesi durumlarda genellikle, tatlı bir dille uyardığını tercih ettiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, öğrencilerin önemli bir kısmı, ufak tefek de olsa sorunları olduğunu ifade etmiştir. Araştırma kapsamını aşabileceği düşüncesiyle bu sorunların neler olabileceği irdelenmemiştir ancak öğrencilerin "sorun" olarak ifade ettiği hususların önemli bir kısmının kurumla doğrudan ilgili olmadığı da diğer cevaplardan anlaşılmaktadır. Kurumdan beklentileri incelendiğinde de, öğrencilerin daha ziyade kurstaki sosyal aktivitelerin arttırılmasını ve kursun dışındaki aktif hayata, gerek iletişim araçlarının kullanımına izin verilerek gerekse izin süreleri arttırılarak, dâhil olmayı istedikleri görülmektedir.

Hafızlık Eğitim Programı'na oldukça faydalı olacağı düşünülerek dahil edilen Sosyal Etkinlik ve Rehberlik dersinin uygulanması ve programda yer alan farklı etkinliklerin düzenli bir biçimde gerçekleştirilmesi

ile ilgili birtakım eksikliklerin yaşandığı tespit edilmiştir. Öğreticiler, bu konuda hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmişler, bununla birlikte, hafızlık eğitiminin yoğunluğundan dolayı bu ders için zaman ayırma konusunda zorlandıklarını da ifade etmişlerdir.

Büyükçağa Kur'an kursundaki öğretmenler, velilerinin önemli bir kısmının öğrenciye gereken ilgiyi göstermediğini, bu nedenle de öğrencilerin birçok sorunu ile kendilerinin ilgilendiklerini, ayrıca kurs dışından da belletmen almayı tercih etmediklerini ifade etmişlerdir. Bu durumda Büyükçağa Kur'an Kursunda, öğretmen-öğrenci ilişkilerinin olumlu yönde geliştiği ve öğrencinin, hem gelişimsel sürecinde ona yardımcı olan hem de hafızlık eğitimini gerçekleştirmesine rehberlik eden öğretmenlere bağlılığının, başarıyı da beraberinde getirdiği söylenebilir.

Büyükçağa Kur'an Kursunda, hafızlık eğitimine olumlu katkı sağlayan etkenlerden biri de içinde eğitim görülen tarihi mekandır. Hem öğrenciler hem de öğretmenler, mekan içinde oluşan atmosferden memnun olduklarını belirtmişler ve öğretmenler, bunun eğitimin verimliliğine çok katkısı olduğunu dile getirmişlerdir. Amasya'nın merkezi bir yerinde bulunan bu tarihi mekanda, halkın talepleri doğrultusunda gerçekleştirilen dini merasimlerin de öğrencilerin uygulama fırsatı elde etmesine ve sosyalleşmesine önemli katkı sağladığı görülmüştür.

Araştırma kapsamında öğrenci ve öğretmenlerden elde edilen görüşler doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

1. Hafızlık eğitimine öğrenci alımında hem gönüllülük esas olmalı, hem de öğrencilerin seçiminde daha titiz davranılmalıdır.

2. Kurs öğretmenlerinin, kendilerini pedagojik formasyon açısından yetersiz görmeleri ve rehberlik adına yaptıkları çalışmaların sözel iletişim kurmakla sınırlı olması, bu kurslarda öğrencilere rehberlik edecek profesyonellerin varlığını gerekli kılmaktadır.

3. Öğrenciyi motive edecek, zamanı verimli kullanmasını sağlayacak ve onları bu zorlu süreçte rahatlatacak etkinliklerin, onların da görüşleri değerlendirilerek artırılması; DİB'in Kur'an kurslarına yönelik önerilerinin uygulamaya konması ve bu konuda eğitim uzmanlarıyla işbirliğine gidilmesi faydalı olacaktır.

4. Öğreticilerin bakış açısıyla değerlendirildiğinde, hafızlık eğitimi daha fazla "tenefüs"ü ya da "tatil"i imkânsız kıldığından, öğrencilerin hafızlık eğitiminin önemi konusunda bilgilendirilmeleri ve onları bu anlamda fedakârlık yapmaya motive edecek rehberlik çalışmalarının artırılması, bu kurstan mezun olmuş ve toplumun önde gelen kişileriyle öğrencilerin buluşturulması etkili olacaktır.

5. Kur'an kursu öğretmenlerine yönelik seminerlerin artırılmasının gerekli olduğu görülmüştür. Ancak bu kurslarda verilen eğitim teorik bilgilerle sınırlı kalmamalı, Kur'an kursu eğitimine vakıf kişiler daha ziyade bu eğitimi vermeli ve her ilden birkaç kişinin değil de tüm personelin katılımının sağlanabileceği programlar düzenlenmelidir. Bu eğitimin

uzaktan eğitim şeklinde, online olarak düzenlenmesi de, eğitimin ekonomik olmasını sağlamak adına düşünülebilir. Bu şekilde, öğrencilerin belirli aralıklarla birbirleriyle görüş alışverişinde bulunma imkanının yaratılması önemlidir.

6. Okul-aile işbirliğinin önemine binaen, müftülüğün aileleri bilinçlendirecek birtakım programlar düzenlenmesi ve ailelerle buluşma imkanı sağlayacak etkinliklerin planlanması konusunda Kur'an kurslarına destek vermeleri faydalı olacaktır.

7. Başarıyla ön plana çıkmış Büyükağa Kur'an Kursunun fiziksel özelliklerinin öğrencilerin ezber yapmasına yönelik katkıları değerlendirildiğinde, bundan sonra yapılacak kurslarda benzer bir planlamaya gidilmesinin öğretimin kalitesine katkı sağlayabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

8. Öğreticilerin hepsinde, hafızlığa başlama yaşının 11 veya 12 olması gerektiği yönünde bir kanaat vardır. Onlar, ilkokuldan yeni mezun olmuş çocukların bu eğitimi almak için hazır olmadıklarını düşünmektedirler. Ezbere ve yoğun bir çalışma temposuna dayalı olarak gerçekleştirilen hafızlık eğitiminde, erken başlamanın ya da geç kalmanın meydana getirebileceği birtakım sorunların yaşanması muhtemeldir. Bu nedenle, eğitim uzmanları ve deneyimli Kur'an kursu öğretmenlerinden oluşan bir komisyonun bu konuda bir karar vermesi faydalı olacaktır.

9. Hafızlık yaparken, ezberlediği sayfanın mealini okuma alışkanlığını öğrencilere kazandırmak, onların hem dini bilgi birikimine hem de ahlaki gelişimine önemli katkılar sağlayacak, bu şekilde yapılan ezber de daha faydalı ve kalıcı olacaktır. Bu nedenle, meal okuma çalışmalarının daha düzenli bir biçimde ve bütün öğrencileri kapsayacak şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

10. Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin akademik başarılarının da yüksek olması için desteklenmeleri ve üst öğrenim aşamaları hakkında bilgilendirilmeleri ve motive edilmeleri gerekmektedir. Bu sayede hem din hizmetleri için daha donanımlı kişiler yetiştirilebilir, hem de akademik camiada, hafızların sayısı çoğalarak kalitenin artmasına katkıda bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- Aköz, Fatma. *Kur'an Kursu Öğrencilerinin Gözüyle Öğreticilerin İletişim Davranışlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011.
- Algur, Hüseyin. *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Hitit Üniversitesi, 2018.
- Ata, Ulvi. "Hafızlık ve Eğitimi". *Diyanet Aylık Dergi* 222 (2009): 9-12.
- Atabay, Sevinç. "Mekân ve Mimarinin Eğitimde Başarıya Etkisi". Erişim: 27 Şubat 2018. <http://www.ted.org.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C1B43FF44EA474750BABA90>.

- Ay, Mehmet Emin. *Problemleri ve Beklentileriyle Türkiye’de Kur’an Kursları*. İstanbul: Düşünce Kitapevi, 2005.
- Aydın, M. Şevki. “Kuran Kursunda Hafızlık Eğitimi”. *Diyanet Aylık Dergi* 206 (2008): 22-26.
- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. 3. Baskı. İstanbul: DEM Yayınları, 2014.
- Baltacı, Cahit. “Cumhuriyet Döneminde Kur’an Kursları”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 6 (1999): 181-187.
- Bayraktar, M Faruk. *Eğitim Kurumu Olarak Kur’an Kursları Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Yıldızlar Matbaası, 1992.
- Bozkurt, Nebi. “Hâfız”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15: 74-78. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Bozkurt, Nebi. “Dârülkurrâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8: 543-545. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Burgaz, Gülay. “Kapı Ağası Medresesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24: 342-343. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Buyrukçu, Ramazan. *Kur’an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma*. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2001.
- Büyükağa Hafızlık Kur’an Kursu. “Kurs Bilgileri”. “Mezun Öğrencilerimiz”. Erişim: 29 Mayıs 2018. <http://www.buyukagakurankursu.gov.tr/>.
- Cebeci, Suat – Ünsal, Bilal. “Hafızlık Eğitimi ve Sorunları”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/4 (2006): 27-52.
- Cengil, Muammer. “Din Görevlileri ve Kur’an Kursu Öğreticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/1 (2010): 79-101.
- Creswell, John W. *Research Design*. 4th ed. UK: Sage Publications, 2014.
- Creswell, John W. – Plano Clark, Vicki L. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 2nd ed. USA: Sage Publications, 2011.
- Çaylı, Ahmet Fatih. *Kur’an Kursu Öğreticilerine Göre: Hafızlık Öğretimi ve Problemleri -Göller Bölgesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2005.
- Çimen, Abdullah Emin. “Hafızlık Müessesesi, Ülkemizdeki Hafızlık Çalışmalarıyla ilgili Bazı Değerlendirmeler ve Hafızlığın Sağlamaştırılmasında Bir Metot Denemesi”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 18 (2007): 91-166.
- Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık İmam Hatip Ortaokulları - Vizyon Belgesi-”. Erişim: 27 Şubat 2018. http://muhammetambariho.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/53/04/762354/dosyalar/2017_11/19222732_09034028_vizyonbelgesiorgunegitimvehafizlikimamhatiportaokulu.pdf
- Diyanet İşleri Başkanlığı. “Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Eğitim Programı”. Erişim: 23 Şubat 2017. <http://www2.diyanet.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/KuranKursuOgretimProgrami/Haf%C4%B1z%C4%B1k%20E%C4%9Fitimi%20Program%C4%B1%20-%202010.pdf>.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. “2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı Kur’an Kursları Uygulama Esasları”. Madde 6/e. 7. Erişim: 10 Ocak 2018. <http://www2.diyanet.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/Documents/2017->

2018%20E%C4%9Fitim%20%C3%96%C4%9Fretim%20Y%C4%B1%C4%B1%20Kur%207an%20Kurslar%C4%B1%20Uygulama%20Esaslar%C4%B1.pdf.

- Ekici, Sümmani – Bayrakdar, Akan – Uğur, A. Oruç. “Ortaöğretim Kurumlarındaki Yöneticilerin ve Öğrencilerin Ders Dışı Etkinliklere Bakış Açılarının İncelenmesi”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 6/1 (2009): 430-444. Erişim: 22 Kasım 2017. <http://www.insanbilimleri.com>.
- Gözütok, Şakir. “Resulullah (s.a.s.) Döneminde İlköğretim Kurumları ve İşlevleri”. *Dini Araştırmalar* 1/2 (1998): 165-198.
- Karabulut, Fatma Melek. *Gençlik ve Din Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kişilik Gelişmesi Üzerine Bir Din Psikolojisi Araştırması (Kayseri/Develi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2010.
- Kazıcı, Ziya. *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*. İstanbul: Kayhan Yayınları, 2014.
- Koca, Fatih. “Amasya Müsik Cemiyeti ve Büyükağa Medresesi'nin Amasya Dinî Müsikisine Katkısı”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2016): 127-137.
- Koç, Ahmet. *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2005.
- Koç, Ahmet. “Kur'an Kurslarında Din Eğitimi”. *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü – Nurullah Altaş, 3. Baskı. 375- 401. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Korkmaz, Mehmet. *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2009.
- Köse, Erdoğan. “Eğitim Kurumlarında Gerçekleştirilen Ders Dışı Etkinliklerin Sınıflandırılmasına Yönelik Bir Öneri”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 2/2 (2013): 336-353.
- Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâlî*. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Naziroğlu, Bayramali - Vahapoğlu, Vahap. “Halkın Kur'an Kurslarına Yönelik Tutumları Üzerine Betimsel Bir Araştırma: Of Bölgesi Örneği”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (2015): 103-140.
- Oruç, Cemil. “Hafızlık Eğitimi: Elazığ-Harput Hamdi Başaran Kur'an Kursu Örneği”. *Diyanet İlmi Dergi* 45/3 (2009): 41-60.
- Önder, Mustafa Kemal. “Hafızlık Eğitiminde Nitelik Sorunu”. *Diyanet Aylık Dergi* 222 (2009): 17-22.
- Öztürk, Fatma Zehra. *Kur'an Kursu Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik, Kültürel Temelleri ve Sorunları (Konya Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007.
- Öztürk, Özlem. *Kur'an Kursu Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi Üzerine Bir Araştırma (Konya Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007.
- Şahin, Hatice. *İslam Kültür Tarihinde 'Kur'an Hıfzı' Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011.
- Şenat, Fatma Asiye. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'an Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/1 (2011): 143-164.
- T.C. Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi. “Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”. Madde 7/b. Erişim: 29 Aralık 2017. <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.633&MevzuatFliski=0&sourceXmlSearch>.

- T.C. Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi. "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği". Erişim: 2 Ocak 2018. <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16041&MevzuatIliskisi=0&sourceXmlSearch>.
- TRT HABER. "Büyük Ağa Medresesi'nde 528 yıldır hafız yetişiyor". Erişim: 30. Mayıs 2018. <http://www.trthaber.com/haber/yasam/buyuk-aga-medresesinde-528-yildir-hafiz-yetisiyor-258196.html>.
- Türkiye Diyanet Vakfı. "100 Hafız Projesi". Erişim: 26 Şubat 2018. <https://www.tdv.org/tr-TR/site/projelerimiz/100-hafiz-projesi-1053>.
- Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması*. Diyanet İşleri Başkanlığı (2014, 94). Erişim: 27 Şubat 2018. <http://www2.diyaret.gov.tr/StratejiGelistirme/Afisanlari/dinihayat.pdf>.
- Ünsal, Bilal. *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2006.